

Juhász Valéria

**A hallás utáni szövegértés segítésének
technikái – kvalitatív elemzés egy mesemondó
szövegértést segítő módszertani repertoárjáról**

Bevezetés

Jelen tanulmány azon módszertani segédanyagok közé tartozik, amelyek azt hivatottak szolgálni, hogy az okoseszközök által nyújtott vizuális túlsúlyt valamelyest kompenzálni tudjuk az auditív szövegértés fejlesztésének oldaláról. A tanulmány célja néhány, olyan interaktivitásra ösztönző és elsősorban verbális fejlesztést erősítő tanításmethodikai eljárás leírása egy mesemondási alkalom elemzésével, amelyek tudatos alkalmazása hatékonyan fejleszti a verbális, szövegalapú kommunikátumok megértését, előkészítvén a gyerekeket az olvasástanulás nyelvi-megértési komponensére.

1. A népmesék edukatív jelentősége

Népmeséink kultúránk szerves részét képezik, szimbólumrendszerükön keresztül komplex világ- és létértelmezéshez tudunk hozzáférni. A mesék művészi formába öntött, tanító célzatú, szórakoztatásra, esztétikai élményre is nevelő szövegek, amelyek eligazítanak a társadalmi szokásokban, viselkedésmintákat közvetítenek. A mesehallgatásokon keresztül fejlődik a gyerekek kognitív képessége, tér- és időérzékelése, érzelmi intelligenciája, alakul a mesehallgató személyisége, erősödik az identitása, a kreativitása. A mesék megtanítják, hogy a különböző élethelyzetekhez kapcsolódó érzések természetesen, de az idő múlásával változhatnak és alakíthatók is. A mesék küzdésre és kitartásra nevelnek, arra, hogy az életnek célja és értelme van, amit mindenkinek magának kell megtalálnia.

A beszélgetéseken, a mindennapi tapasztalatokon, a történehallgatásokon keresztül formálódik a gyermekeknek az anyanyelvük (L1) kultúrájába való beágyazódása, pragmatikai kompetenciája, a világról szerzett tapasztalataik nyelvi struktúrákba transzformált azonosítási és reprodukáló képessége. Az iskoláskor előtti literációs tapasztalatok (Juhász 2017) meghatározzák az olvasástanulás, -elsajátítási minőségi fejlődését és sebességét.

2. Mesemondók mesemondási stratégiái

A színhagyomány útján terjedő népmesék számtalan változatban éltek: a mese szüzséje (váza) lehetett állandó, de több meseszüzsé is összefonódhatott egy-egy mesében. Az egyes mesemondók mesét szövő nyelvi megformálása is nagy változatosságot mutat. Egy-egy mesemondó ugyanazt a mesét szó szerint mindig ugyanúgy mondta el, mások viszont mindig változtatták azt, azonban egyes panelek náluk is állandóak maradtak¹. Az állandó elemek segítenek a mesélőnek a szövegalkotás folyamatában, a hallgatónak biztonságerzetet nyújtanak az ismerősség által, ami támogatja a bevonódásukat a történetbe. A mesét az előadó és a közönség (valós vagy vélt) interakciója alakítja. A mesemondó a mesét a hallgatóság tudás- és hiedelemrendszeréhez igazítja. A mesélőnek elvárásai vannak a hallgatóságával kapcsolatban, ugyanakkor a hallgatóságnak is elvárásai vannak a mesemondóval kapcsolatban, így a mesemondási alkalom a szereplők mentalizációs képességei (ki mit tud és vesz figyelembe a kommunikációban részt vevő féllel kapcsolatban) és a mese formális és tartalmi interakciójából épül fel. Tanulmányom arra irányul, hogy egy mesemondási esemény több szempontú elemzésével feltárjak olyan verbális és nem verbális jellegzetességeket, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a hallgatóság könnyebben megértse a szöveget.

¹ Ortutay (Fedics–Ortutay 1978) az előbbi *reprodukáló*, az utóbbit *alkotó típusú* mesemondónak nevezi. Ortutay hatására a magyar mesegyűjtők elkezdtek az elhangzott meséket az azt mondó személyén, stílusán, valamint a közönségen keresztül is vizsgálni (pl. Dégh 1943a, 1943b, Kovács 1944, Fedics–Ortutay 1978, Raffai 2001).

3. Kutatási előzmények

Jelen kutatásnak több előzménye van. Az egyik egy szeminárium keretében lefolytatott vizsgálat volt (Juhász 2018). Óvodapedagógus-jelölteknek az volt a feladata, hogy a Hetvenhét magyar népmesét úgy dolgozzák föl, hogy válogassák ki azokat a szavakat, amelyeket véleményük szerint egy átlagos öt éves óvoda nem biztos, hogy megért, majd ki kellett találniuk különféle stratégiákat ezekhez az elemekhez, hogy segítsék a gyermekeket a szöveg megértésében. A kutatás másik előzményét azok a szakirodalmi források nyújtották, amelyek a mesemondási alkalmak összetevőiről, a mesemondás dramaturgiájáról szólnak (pl. Sándor 1964, Raffai 2001). A harmadik pedig óvodapedagógus-jelölt hallgatók fejből történő mesemondását vizsgálta, illetve a Youtube-on található mesemondók mesemondási stratégiáit elemezte. Ezek tapasztalatait használtam fel Csernik Szende egyik mesemondási eseményének elemzéséhez. Az előadó által alkalmazott eszközök célja, hogy aktiválják a hallgatók tudássémáit, kapcsolódjanak hozzá különféle módokon: nyelvi, tartalmilag, kulturálisan vagy a formális (műfaji) sémákon keresztül (vö. Csépe–Ragó 2022).

4. Csernik Szende

Az általam elemzett esemény mesemondója a sepsiszentgyörgyi születésű, székely meséket „székelyesen” előadó Csernik Szende, lábbábos, aki aktívan bevonja a közönséget is a mese alakításába. Terebélyes szoknyája alól kibújnak a lábbábok, kezével gesztikulál, játssza a mesét. Szoknyája paraván, erdő, amire épp szükség van. Vándorszínészhez hasonlóan bőröndjében viszi a kellékeit, a laskasűrítőt, a murkocskát, az egész mesevilágot. Mesemondására nemcsak az indirekt, hanem a direkt nyelvi és kognitív fejlesztés is jellemző. Számos, verbális és nonverbális technikát, dramatizálást és dramatizáltatást alkalmaz a mese átélésére, az új ismeretek megtanítására és elmélyítésére.

5. Az adatbázis, a mesemondási esemény tér-idő összetevői

A nyilvános mesemondási esemény egy esztergomi könyvtárban valósult meg². A feltöltött előadás időtartama 50:15”, átírata³ 35 465 karakter, amelynek elemzését a MaxQDA szoftver segítségével végeztem. Az esemény idejéhez kapcsolódó téren és időn kívül az előadó képzeletben elkalauzol több helyre és időbe (saját gyermekkorra, más mesemondási alkalmak epizódjainak felidézése, az előadott mesék tér-idő síkjai). Ezek a dimenziók nem válnak el élesen egymástól, hiszen folyamatosan köti az elbeszélte eseményeket a jelenhez⁴. A továbbiakban a mesemondás nyelvi és kognitív fejlesztő technikáit a pragmatika ernyője alatt tárgyalom, miközben elemzésem végig a hatékony tanítástechnikai elemekre fókuszál⁵.

6. Pragmatikai kompetencia

A „pragmatikai képesség teszi lehetővé, hogy a mindenkori nyelvi tevékenységnek teret adó dinamikusan változó közegben, vagyis egy szociokulturális, környezeti és kognitív feltételrendszer által meghatározott mátrixban hatékonyan vegyünk részt a kommunikációban” (Svindt 2022: 113). Az egyén pragmatikai tudása a nyelv-közösség által kialakított verbális és nonverbális jelekhez rendelt funkciók és szokásrendszer megismerésével fejlődik. A pragmatikai tudás része az egyén saját magára vonatkozó reflexív tudása,

² Csernik Szende székely mesemondó előadása Esztergomban: https://www.youtube.com/watch?v=jhlQFemr99U&ab_channel=SzentIstv%C3%A1n-d%C3%ADjAlap%C3%ADtv%C3%A1ny. A feltöltés ideje: 2012. jan. 30. (Letöltés: 2022. 01. 10.)

³ Az átírat köznyelvi kiejtésben készült.

⁴ Az idő- és térsíkok váltakoztatása, egymásba fonása pl. amikor a szülőföldjéről, Erdélyről beszél, a székelység teremtéstörténetével ötvözve Erdély domborzati térképét, a közönséggel együtt mutatják, a „teremtéstörténetet” megjelenítik.

⁵ Az elemzés során hangsúlyt helyezek az interakciókra, hiszen a tevékenykedtetve tanítás során, a tapasztalatok által mélyebb megértés jön létre. Mind a tipikus, mind az atipikus fejlődésű agy számára a mozdulathoz, képhez, hanghoz kötött tanulás, tehát az észlelési csatornák bevonása szükséges a sikeres tanuláshoz (Gyarmathy 2020).

metakogníciója, a társas figyelem, illetve ehhez kapcsolódóan a mentalizációs folyamatok, a másik által meg nem fogalmazott, de feltételezett szándékok felismerése, amelyek mentén is szervezi a kommunikációját. Elemzésemben a nyelvhasználati szokásrendszer alakítására, a történetmesélés során a kommunikációs tevékenységben való részvételre irányuló buzdításokra (az elvárások megfogalmazására, az interaktivitás serkentésére), valamint az új/ismeretlenebb, illetve metaforikus kifejezések megértetésének technikáira fókuszálok.

7. Az előadás menetének általános jellemzői

Csernik előadásában a meséket történetekbe, különféle társalgási szituációkba ágyazza. Az előadás struktúrája a következőképp alakul:

Üdvözlés, bemutatkozás (Erdély, a székelyek teremtéstörténete), személyes kiskori élmények (kapcsolatteremtés a gyermekhallgatókkal), a lábbábok felhúzásának története, ráhangolás a mesére (az érzékszervek „kiélesítése”). Az első mese előadása (közben kiszólások, tréfálkozások a közönséggel, kérdések, kapcsolat a közönség és a mese között, együttes tevékenységek végzése, a mese és a valóság összekapcsolása⁶), a mese befejezése, egy székely mondás tanítása, mozgással kísért vers tanítása személyes történettel kísérve, egy újabb mese előkészítése, kulturális ismeretek Erdélyről, a mese „szereplőinek” bemutatása, varázsló-/ráolvasó szöveg megtanítása (folyamatos, spontán interakció a közönséggel), a mese elmondása (zöldségek osztogatása), életpizódok, a harmadik mese előkészítése (a szereplők kiválasztása a közönségből – dramatizálás, később a teljes közönség bevonása „díszletként”), elköszönés, egy székely mondás ismétlése, egy találós kérdés, jókívánság.

8. Együttműködési elvárások

Az előadó a hallgatósággal szembeni verbális és nonverbális viselkedéséhez fűződő elvárását leginkább a hallgatóság felé kifeje-

⁶ Pl. „Jaj, a farkas az akkorát ordított fájdalmába, hogy a harmadik faluban Horváth Penzi néninek a fekete macskája hiuban megkölykedett vagy ötöt is.”

zett aktív részvételigényével kapcsolatban jelzi, de attól függetlenül is meg-megjelenik. Az aktív részvétel növeli és fenntartja a figyelmet, segíti a hallgatók folyamatos feldolgozási képességét, valamint mnemotechnikai célokat is támogat. A tanulás szempontjából a produktivitas jóval hatékonyabb a pusztán befogadásnál, ezt az előadó számos lehetséges eszközzel elő is segíti⁷.

Üdvözlés után („Adjon Isten szép, jó estét Nektek!”) csenddel és gesztussal jelzi, hogy feleletet vár, majd szóval és bólogatással is nyugtázza a megfelelő viselkedést. A tanításban lényeges szerepe van annak, hogy a közönség nem csak gyerekekből áll, így a szociális-pragmatikai-kulturális ismeretek átadását nem egyedül az előadó végzi, hanem a jelen lévő közösség együttesen.

Együttmondásra felszólítás: „Csóré csiga, mondjátok!”, új szó tanulásakor: „Elővette a laskasűrítőt. Idenézzetek, mondjátok, laskasűrítő!”, ugyanígy mozgással egybekötött verstanulásakor: „Sűrű erdő...”, ráolvasó tanulásakor: „Guruzsma, guruzsma, tekerd meg...” stb.

Információkereső, feleletváró kérdések: 1. tapasztalati tudás után érdeklődő kérdések („Na, hát azt a csóré seggű páviánt láttátok-e?”), 2. új ismeretet bevezető kérdések „Például azt a csigát, aminek nincsen háza, tudjátok, hogy hogy hívjuk? (...) Csóré csiga.”, 3. ismétlő kérdések elhangzása: „Na, akkor mi csípte meg a milyen lábamat?”

A mesét (kvázi) alakíthatja a közönség is: „– Mit gondoltok, a kolbász mire vállalkozott? – Főzés.”, „Jaj, kolbász, főzzél még továbbra is – segítsetek könyörögni!”

Jóváhagyás, beleegyezés kérése a nézőktől: „Ti is meghallgatjátok?”

Retorikai kérdések: közös gondolkodásra serkentés: „Hát tudjátok-e, hogy én Erdélyországból jöttem, és hogy Erdélyország itt van a szomszédos országban, Romániában?”

Figyelmeztetésre való figyelmeztetés beszédaktusa: „Locsolatlan gégén egy okos szó nem jön ki. Ezt még sokszor mondjátok jó, ma nekem, mert sokat kell inni.”

⁷ Az előadóra jellemző, hogy az aktív részvételt szóbeli dicsérlettel („Hú, de bölcs gyermekek vannak itt! Gondolom, a bölcs felnőttektől.”) vagy nonverbális jelzésekkel folyamatosan megerősíti.

Szemantikai-szintaktikai előfeszítésre való reagáltatás: „– Belepergette a szemes...” kezdi az előadó. „– Fuszulykát” – fejezik be a gyerekek.

Példakövetésre való buzdítás: „Ott az ember, a hátul, a legnagyobb, a hargitai, ugye?” Egy hátul ülő felnőtt részvételét megdicsérve, rámutogatva jelzi a többieknek az elvárt viselkedést.

Közös mozgások végeztetése: (Erdélyország) „...ilyen nagy hegyekkel. Mutassátok meg, mekkora hegyekkel!”

Dramatizáltatás: a meseszereplők kiválasztása, a mesében való aktív részvétele.

Tárgyak átadása, megfogása: „meseszereplők” kiosztása (pl. zöldségek dobálása a gyerekeknek).

Morfológiai-szintaktikai megközelítésből interaktivitást vált ki a gyakori, többes szám első személyű, felszólító módú vagy kijelentő mód tárgyas ragozású forma használata („Na, és akkor most jól gyúrjuk meg azt a mesét!”).

Egyéb kapcsolattartó elemeket is használ: rámutatás valakire, reagálás a hallgatóság megnyilvánulásaira, a figyelem irányítása verbális és nonverbális eszközzel: „Lássátok, milyen a csoré láb? (az előadó felemeli a bal, meztelen lábát, és sóprögeti a talpát közben).

A kapcsolat erősítését szolgálja az ugratás, a humor alkalmazása is: „Úgy ni, a kamerás bácsi is leheljen már belé egy kicsit. Nem szonda, úgyhogy nyugodtan leheljetez bele!”

Többször használ öniróniát, humort magára vonatkoztatva: „De azért kell egy kicsit pakolni mindig így magam körül, s azt úgy hívom, a székely infrastruktúra, hát, úgy hívom, hogy pakolok, mint bogdán, az üres boltban.”

9. Tanulástechnikai eszközök, nyelvi tudatosság fejlesztése

Az előbbi elemeken túl még egyéb, szövegfeldolgozást segítő eszközöket is használ.

Fonológiai tudatosság: alliteráció használata, többszöri ismétlése mnemotechnikai eszközként, pl. „megcsípte a csihány a csoré lábacsakámat”.

Fonológiai tudatosság: rímek használata mondókatanuláskor szintén mnemotechnikai eszköz, pl. „Sűrű erdő,/ Kopasz mező...”

Prozódiai eszköz fejlesztése: a kérdő intonáció gyakoroltatása a közönséggel: „– S hát, te, békácska? Te mire vállalkozol? Kérdez-zétek meg! – S, hát, te békácska? – Kicsit székegyesebben! Hát, te békácska?”

Isméltések: verstanuláskor, közmondáskor, ráolvasónál, új szó tanuláskor: közvetlenül a megtanuláskor ismételtet, majd kicsivel később is tesztelésszerűen felidézi az újonnan tanultakat (vö. Racs-mány 2023).

Fonológiai-szemantikai tudatosság: homofón szavakkal szójáték: „Jól megízésítettem székegy sóval ezt a mesét. Tudjátok, milyen a székegy só? Milyen? Valaki volt a parajdi sóbányában? Igen? Nyaltátok a falat? Na, olyan a székegy só, mert a fal is sóból van, de még a pingpongasztal is sóból van. (...) Képzeljétek el, olyan világ van ma már. *Só(show-)világ* van.”

Metaforikus nyelvhasználat értésének tanítása: például, amikor a szó szerinti és a figuratív jelentés szoros (verbális és nonverbális) kapcsolatban jelenik meg, amivel az előadó segíti a metaforikus jelentés (futkározó gondolatok) értelmezését a gyerekeknek. „S ahogy *futottam* hazafelé (lábaival futást imitál), hát a fejecskémbe is elkezdett egy gondolat (kopogtatja jobb mutatóujjával a halántékát) *futkorászni*. Így ni!” (közben az előadó a mellkas magasságában a két mutatóujjával lábakat utánzó futó mozdulatok végez). Hasonlóan a „kiszagolta” metaforikus értelmezését támogatja, hogy az egyik bekötözött szemű gyerekekkel *megszagoltatta* a mese „szereplőjét”, így a gyerek *rájött*, hogy a kolbász lesz az egyik szereplő: „Igazi kolbász fog szerepelni a mesében. *Kiszagolta* Dávid.” vagy: „Hát, jól van, gondolták a többiek, *elkolbászoltak* otthonról” – az egerke és a *kolbász elment* otthonról: *elkolbászoltak* metaforikus jelentés rájátszása a szereplő nevére stb. Szinonimikus szólások, állandósult kapcsolatok egymással történő magyarázata: „és megyen haza, *mintha mi se történt volna*, (=) *mint aki jól végezte a dolgát*.” Metaforikus szerkezet feloldása hasonlaltal: „Akkor *erős levegő* volt, (...) még *a levegőt lehetett harapni, mint a háromnapos túrók puliszkát*.”

10. Szavak, kifejezések tanítása

Az előadó figyelmet fordít arra, hogy a szavakat ne csak megértsék (jelentésüket és kiejtést egyaránt), hanem hogy azokat a közönség többször ki is mondja. A szó- és kifejezéstani mód-szereit tekintve igen változatos eljárásokat használ – a szó kontextusba illő funkciójától függően. „Fuszulykát pergetett bele, a szemes fuszulykát, de ugye jobb helyeken paszulykának is mondják, de aztán a fuszulyka- vagy paszulykalevessel vigyázni kell, mert aki bálba megy, aznap este, miközben evett fuszulykát, csárdás közben burungozni fog.” Szójelentést *ok-okozati, következtetési logika* alkalmazásával tanít: „... egyszer csak beleléptem a *csihányba*. Jaj, úgy megcsípte a csihány a csóré lábamat, olyan erősen *viszketett, s vakarózott*. Na, mi lehet az a csihány?” – közben mozdulatokkal is jelzi, hogy belelépett valami szúrósba, fölkapja a lábát és vakarja. A figuratív jelentésű szerkezet előtt adja meg annak funkcióját „hát az olyan *ehetetlen* lett, mind *fordult ki a gyomruk*.” Tájnyelvi *alakváltozat* felismertetése: „... mi lehet erre a nagy csihány csípte bajomra az *uruság*. Tudjátok, mi az az *uruság*? – Orvosság.” Mozdulattal kíséri az „új szót”, az ismert szó alakváltozatát: „... elkezdett a fejecskémben *lipinkázni*. *Lipinkázott, lipinkázott*.” A szó kimondása közben mérleghintázást, libikókázást mutat az előadó. Körülírást alkalmaz: „Apóka, anyóka meg voltak már zákányosodva. Milyen már az öregkorban az ész? Zákányos. Elfelejtették, hogy mit kell mondani a végén.” Szójelentés tapintás általi megtapasztalása: krumpli dobása annak, aki ismétli a székely változatot: „Na, beletette a pityókát is, mondjátok! – Pityóka. – Ne, milyen szépen mondtad, hogy pityóka. Kapsz egy pityókát, úgy.” De használja a kontextusból való kikövetkeztetést is.

11. Példa a hatékony szótanításra

A csóré és a csihány szavakat szorosan összekapcsolja az előadás során. A csóré szó 21-szer, a csihány 17-szer jelenik meg. A csóré első elhangzása: a székelyek beszívják a finom, friss levegőt, „ne maradjon csórén fenn az égen” – itt még nem magyarázza a jelentést. A következő megjelenései: „... én erősen szerettem jární csóré

lábbal. Lássátok, milyen a csóré láb? (Mutatja a meztelen lábát, talpát felemelve, söprögetve: nonverbálisan azonosítja a jelentést.) A közönségnek való kiszólásba újra beleilleszti: „olyan magasra nem fogom tenni a csóré lábamat”. Folytatja a mesét: „Ilyen csóré lábbal szerettem sétálgatni a patak partján” (a mezítlábas lábaival járó mozgásokat imitál ülés közben. Mindezek után következik a verbális magyarázat szinonimikus kifejezéssel: „Lássátok, milyen? Nincsen rajta semmi.” Ezt példák követik: „Például azt a csigát, amelyiknek nincs háza, tudjátok, hogy hogy hívjuk? – Meztelen csiga. – felelik a gyerekek. – Csóré csiga, mondjátok!” – bevezeti az alliterációt mint mnemotechnikai eszközt, ismételteti az új szót a gyerekekkel, majd a felnőttekkel is külön. Újabb példa: „Na, hát a csóré seggű páviánt láttátok-e?” A csihány szót ok-okozati gondolkodtatással vezeti be: „Sétálgattam, sétálgattam, tapiskoltam, egyszer csak beleléptem a csihányba. Jaj, úgy megcsípte a csihány a csóré lábamat, olyan erősen viszketett, s vakarózott. Na, mi lehet az a csihány...? Szinonimával/alakváltozattal azonosít: – Csalán – felelik a gyerekek. – Csalán. Mondjátok, hogy csihány!” Ezt az alliteráló szerkezetet innentől megtartja, és többször ismétli: csihány csípte csóré lábacskaimat. A befejezésben is visszatér egy „fenyegető” aktussal: „Vagy ha nem is hiszitek el a mesémet, a csihány csípje meg a ti csóré lábatokat is!” S a következő eseményeknél, mesénél is előfordul a csóré láb.

A szótanítás szerkezetét tekintve tehát a következő struktúrát mutatja: a szó említése, a jelentés megmutatása (nonverbális azonosítása), a szó ismétlése, a szó verbális magyarázata szinonimikus kifejezéssel, használati példák, közben ismételteti, kimondatja a kifejezést alliterációs szerkezetbe illesztve, majd újra elő-előveszi, használja a megtanult kifejezéseket.

Összegzés

Jelen tanulmányban az előadás tanítástechnikai jellemzőinél nem tértem ki a vizuális eszközökre, a prozódíára, a különféle hanghatásokra, a gesztusok típusaira vagy a mimikára, a kinetikus, proxemikus elemekre stb. (korábbi tanulmányban: Juhász–Juhász

2023), mert a fókusz most azokra az együttműködésre serkentő, tapasztalati úton tanító eljárásokra helyeztem, amelyek támogatják a mélyebb megértésen keresztüli elsajátítást. Az előadó a mesék szövegein túl hangsúlyt fektet a kognitív, szociokulturális, pragmatikai, emocionális fejlesztésekre, amelyekhez felhasználja a kapcsolatteremtés különféle módzatait is. Szövegépítkezésében elsősorban a gyermekhallgatók megértési képességét tartja szem előtt, amivel közel egy órán át fenn tudja tartani a kisebbek figyelmét is, a bevonódásuk által pedig biztosítani a feldolgozás sikerességét.

Felhasznált irodalom

- Csépe Valéria – Ragó Anett 2022. Versengés a jelentésért. Szöveg, kontextus és a kognitív sémák. In: Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A szövegértés kérdései*. Gondolat Kiadó. Budapest. 99–124.
- Dégh Linda (szerk.) 1943a. *Pandur Péter meséi, 1. kötet*. Bpi Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karának Magyarorságtudományi Intézete és a Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda. Budapest.
- Dégh Linda (szerk.) 1943b. *Pandur Péter meséi, 2. kötet*. Bpi Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karának Magyarorságtudományi Intézete és a Franklin Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda. Budapest.
- Fedics Mihály – Ortutay Gyula 1978. *Fedics Mihály mesél*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Gyarmathy Éva 2020. A különleges nevelési igény és a távtanulás a 21. század fényében. *MTA.hu*. URL: https://mta.hu/tudomany_hirei/a-kulonleges-nevelési-igény-es-a-tavtanulás-a-21-század-fenyeben-110655. (Letöltés: 2022. 05. 10.)
- Juhász István – Juhász Valéria 2023. Történethallgatás – hallgatóközpontú történetmesélés az idegennyelv-tanításban. In: Juhász Valéria és Kegyesné Szekeres Erika (szerk.): *Többnyelvűség és kutatás*. JGYF Kiadó. Szeged. 33–44.
- Juhász Valéria 2017. A literációs tudatosság kialakulása az olvasástanulás előtt. *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 12. 38–44. URL: https://epa.oszk.hu/01300/01367/00297/pdf/EPA01367_3K_2017_12_038-044.pdf. (Letöltés: 2022. 05. 16.)
- Juhász Valéria 2018. A Hetvenhét magyar népmesében rejlő szókincsfejlesztési lehetőségek óvodások és kisiskolások számára az olvasástanulás elősegítése céljából. In: Golyán Szilvia – Lózsi

Juhász: A hallás utáni szövegértés segítésének technikai

- Tamás (szerk.): *A mese interdiszciplináris megközelítései: Nemzetközi Tudományos Konferencia. 2018. március 22.* Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar, Budapest. 12. URL: https://www.tok.elte.hu/file/mesekonferencia_absztraktok.pdf. (Letöltés: 2022. 10. 12.)
- Kovács Ágnes 1944. *A kalotaszegi Ketesd mesekincse.* Az Erdélyi Múzeum-egyesület kiadása. Kolozsvár.
- Racsmány Mihály 2023. *Tanító kvizek, amelyek örökre megváltoztatják az oktatást.* URL: https://www.youtube.com/watch?v=57Xa-BIMpyo&ab_channel=UniversityofSzeged%2FSzegediTudom%C3%A1nyegyetem. (Letöltés: 2023. 04. 12.)
- Raffai Judit 2001. *A mesélő ember: Szűcs László bácskai parasztember meséi.* Osiris. Budapest.
- Sándor István 1964. A mesemondás dramaturgiája. *Ethnographia* 523–556.
- Svindt Veronika 2022. A pragmatikai képesség atipikus fejlődése. *Gyermeknevelés* 1. 113–132.